พืชสมุนไพร
ที่พบในป่าครอบครัว

ในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

พืชสมุนไพร
ที่พบในป่าครอบครัว

ในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร

เจ้าของ

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 เลขที่ 120 หมู่ที่ 3
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทรศัพท์ 0 2141 7800 โทรสาร 0 2143 9202

คณะผู้จัดทำ

ผศ. ดร. สันติ วัฒฐานะ	สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ผศ. ดร. สุรีย์พร นนทชัยภูมิ	สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ดร. ปรัชญา ศรีสง่า	องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ผศ. ดร. อังคณา อินตา	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นายวิทยา ปองอมรกุล	องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายนพรัตน์ ทูลมาลย์	สถาบันวิจัยการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
รศ. ดร. ชูศรี ไตรสนธิ	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นางสาวบัวสร้อย มาลา	องค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นางสาวอุไรรัตน์ กาญจนขุนดี	ศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืช อพ.สธ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ผู้ออกแบบรูปเล่มหนังสือ

นายโยธิน กลมทุกสิ่ง

คำนำ

หนังสือพืชสมุนไพรที่พบในป่าครอบครัว ในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสำรวจความหลากหลายและภูมิปัญญาสมุนไพรสำหรับสุขภาพระดับชุมชน จังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร ซึ่งสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ในฐานะหน่วยงานที่ถูกจัดตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกา มาตรา 7(4) เพื่อเก็บรวบรวมและจัดทำบัญชีรายการพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ ที่มีแหล่งกำเนิดหรือพบได้ในประเทศ รวมทั้งภูมิปัญญาของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการเป็นฐานข้อมูล และดูแลการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาของชุมชนและท้องถิ่น ได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่พบในป่าครอบครัว และในพื้นที่ จังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร รวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านสมุนไพร ในปีงบประมาณ พ.ศ.2561 เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาด้านสมุนไพรแก่ชุมชน ประชาชนผู้สนใจทั่วไป นักเรียน และนักศึกษาในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

ผลจากการสำรวจในครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ปราชญ์ หรือผู้ที่มีความรู้ด้านสมุนไพร นับวันจะมีน้อยลงไปทุกที การรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นในระดับจังหวัด จะเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่ตลอดไป ประกอบกับพื้นที่ป่าครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ครอบครัวครอบครอง และมีการปลูกพืชสมุนไพรไว้ในพื้นที่ จะเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมสมุนไพรนอกถิ่นอาศัยสำรองเชื้อพันธุกรรมที่อาจสูญหายไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามพืชสุมนไพรหลายชนิดที่ปลูกในพื้นที่ของครอบครัวเป็นสมุนไพรต่างถิ่น ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน โดยปราชญ์จะทราบข้อมูลและมีการใช้จริง ส่วนป่าชุมชนที่ชุมชนดูแลรักษา โดยส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติ จะมีสมุนไพรที่หลากหลายและเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมในถิ่นอาศัย ดังนั้นชนิดพืชสมุนไพรในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการรวมทั้งพืชท้องถิ่นและพืชต่างถิ่นที่มีการปลูกในป่าครอบครัวและป่าชุมชน ในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และพิจิตร

คณะผู้จัดทำหวังว่าหนังสือนี้จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไปและเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศึกษาวิจัยสมุนไพรต่อไป

สันติ วัฒฐานะ
หัวหน้าโครงการฯ

คำอธิบายและวิธีการใช้หนังสือ

พืชสมุนไพรในหนังสือเล่มนี้เรียงลำดับตามตัวอักษร ตั้งแต่ตัวอักษร A-Z ในชื่อวิทยาศาสตร์ การจัดจำแนกพืชสมุนไพรในหนังสือเล่มนี้ ใช้ระบบของ Angiosperm Phylogeny Group IV (APG IV) ชื่อไทย ชื่อท้องถิ่น และชื่อสามัญของพืชสมุนไพร อ้างอิงจากหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557 และจากเวบไซต์ “ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557” ของสำนักงานหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นหลัก โดยชื่อไทยที่แสดงไว้ด้านบนสุดของหน้าหนังสือ เป็นชื่อที่รู้จักกันโดยทั่วไป สำหรับชื่อวิทยาศาสตร์ที่เป็นชื่อพ้อง (synonym) ของพืชสมุนไพรในหนังสือเล่มนี้ แสดงเฉพาะชื่อพ้องที่พบในประเทศไทยเท่านั้น

ผู้อ่านพึงระลึกไว้เสมอว่า สรรพคุณของพืชสมุนไพรที่ได้รายงานไว้ในหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์ปราชญ์พื้นบ้านด้านสมุนไพรและสมาชิกของชุมชนในพื้นที่ที่สำรวจระหว่างการดำเนินการโครงการฯ (แสดงไว้ในส่วนผู้ให้ข้อมูล) โดยมิได้มีการพิสูจน์สรรพคุณที่ระบุไว้ หรือตรวจสอบความปลอดภัยของพืชสมุนไพรด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คณะผู้จัดทำจึงมิได้มีวัตถุประสงค์ให้ผู้อ่านนำพืชสมุนไพรโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนิดที่มิใช่พืชอาหารไปใช้ ก่อนที่จะมีการวิจัยด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ตามขั้นตอน คณะผู้จัดทำจะไม่รับผิดชอบผลต่างๆ ที่อาจเกิดจากการนำพืชสมุนไพรหรือตำรับยาในหนังสือนี้ไปใช้ทุกกรณี

สารบัญ

คำนำ 5

คำอธิบายและวิธีการใช้หนังสือ 7

พืชสมุนไพร 10

ตำรับยา 392

- ตำรับยาน้ำสมุนไพรขมิ้นชัน-ว่านชักมดลูก 392
- ตำรับยาเหลือง 393

ผู้ให้ข้อมูล 395

- ผู้ให้ข้อมูลหลัก 395
- ผู้ให้ข้อมูลรอง 397

ดัชนีชื่อไทย 388

ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์ 413

ดัชนีชื่อสามัญ 417

บรรณานุกรม 423

คำขอบคุณจากคณะผู้จัดทำ 429

มะกล่ำตาหนู

Abrus precatorius L.

ชื่อทั่วไป

มะกล่ำตาหนู

ชื่อสามัญ

Crab’s eye vine, Rosary pea

ชื่อวิทยาศาสตร์

Abrus precatorius L.

วงศ์

Fabaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กล่ำเครือ กล่ำตาไก่ (เชียงใหม่); เกมกรอม (สุรินทร์); ชะเอมเทศ ตากล่ำ (ทั่วไป); มะกล่ำเครือ มะกล่ำแดง (เชียงใหม่); มะกล่ำตาหนู (ทั่วไป); มะขามเถา (ตรัง); มะแค๊ก (เชียงใหม่); ไม้ไฟ (ตรัง); หมากกล่ำตาแดง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา มีขนประปรายกระจายทั่วไป ขนหนาแน่นตามช่อดอก กลีบเลี้ยงด้านนอก และผล ใบยาว 3–5 มม. **ใบ** เป็นใบประกอบ ใบประกอบมีใบย่อย 8–16 คู่ ก้านใบยาว 0.5–2 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนาน ยาว 0.5–2 ซม. ปลายตัด มีติ่งหรือมน โคนกลม ก้านใบยาวประมาณ 1 มม. **ช่อดอก** ยาว 2–8 ซม. ใบประดับและใบประดับย่อยยาว 0.5–1 มม. ดอกสีม่วง กลีบกลางรูปรี ยาวประมาณ 1 ซม. มีก้าน ปลายเว้า กลีบปีกและคู่ล่างเรียวแคบกว่า รังไข่และก้านเพศเมียมีขนหนาแน่น **ผล** เป็นฝัก รูปขอบขนาน ยาว 2–4 ซม. มี 2–6 เมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. โคนสีดำ ช่วงปลายสีแดง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายทั่วไปในเขตร้อน

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามชายป่าและเขาหินปูน ที่ระดับความสูงถึงประมาณ 700 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบชงน้ำดื่มแทนน้ำชา หรือต้มน้ำดื่มแก้เจ็บคอ แก้หลอดลมอักเสบ แก้ตับอักเสบ กระตุ้นน้ำลาย ขับปัสสาวะ แก้ปวดบวมตามข้อ ปวดตามแนวประสาท ตำพอก แก้ปวดบวม แก้อักเสบ และแก้จุดด่างดำ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

มะก่องข้าว

Abutilon indicum (L.) Sweet

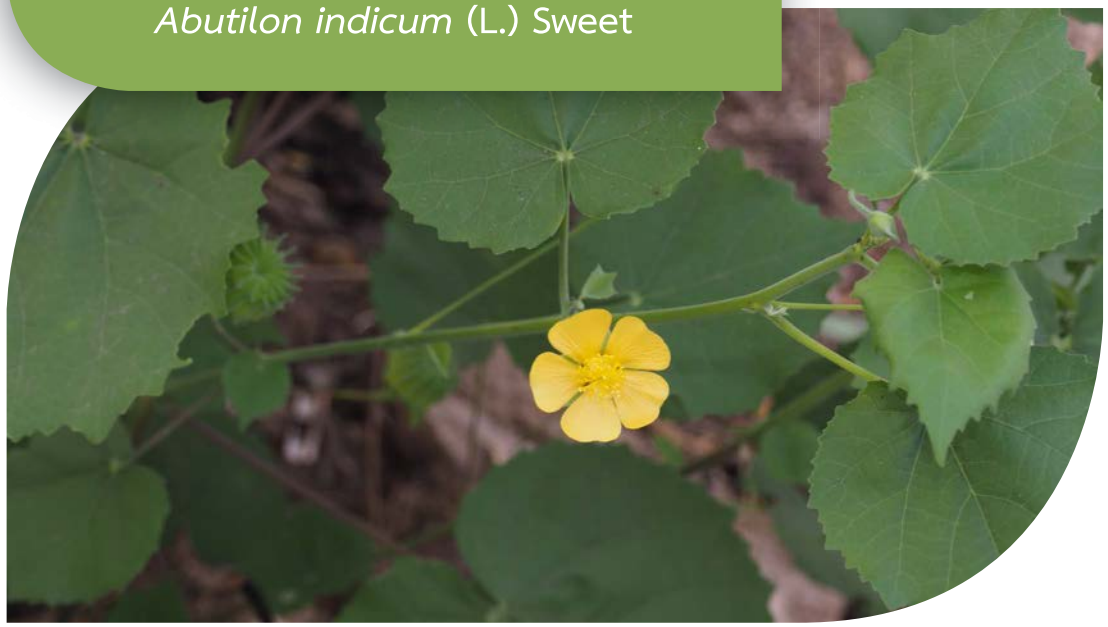

ชื่อทั่วไป

มะก่องข้าว

ชื่อสามัญ

Chinese bellflower; Country mallow

ชื่อวิทยาศาสตร์

Abutilon indicum (L.) Sweet

วงศ์

Malvaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ตอบแตบ (ราชบุรี); ปอบแปบ (ภาคเหนือ); โผงผาง (นครราชสีมา); ฟันสี (ภาคกลาง); มะก่องข้าว (ภาคเหนือ); ครอบฟันสี, ครอบตลับ (มะยม มานันท์)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงได้ถึง 2 เมตร **ใบ** รูปไข่ โคนใบรูปหัวใจ ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก หูใบรูปแถบ **ดอก** ออกดอกเดี่ยว ๆ ที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง หรือเหลืองอมส้ม มี 5 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายมน หรือปลายตัด หรือเว้าบุ๋ม ยาวประมาณ 8 มม. บริเวณโคนมีขนรูปดาว บริเวณอื่นผิวเกลี้ยง **ผล** แยกแล้วแตก รูปครึ่งทรงกลม มีขนปกคลุมแน่นที่โคน มีหลายซีกผล ปลายแหลม แต่ละซีกผลมีเมล็ด 2–3 เมล็ด รูปไต มีขนรูปดาวปกคลุม

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบในทวีปแอฟริกาและในทวีปเอเชีย เช่น ในประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว และเวียดนาม

นิเวศวิทยา

ป่าละเมาะ

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ราก หรือทั้งต้น ต้มน้ำดื่มรักษาเบาหวานและลดความดัน

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ตำแยแมว

Acalypha indica L.

ชื่อทั่วไป

ตำแยแมว

ชื่อสามัญ

Indian nettle

ชื่อวิทยาศาสตร์

Acalypha indica L.

วงศ์

Euphorbiacae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ตำแยตัวผู้ (ภาคกลาง, จันทบุรี); ตำแยแมว (ภาคกลาง); หานแมว (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกขนาดเล็ก สูงได้ถึง 60 ซม. **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ใบเป็นรูปมนรี รูปไข่ หรือรูปกลม ปลายใบมนหรือแหลมเล็กน้อย ขอบใบหยัก ด้านบนมีขนปกคลุม **ดอก** ขนาดเล็ก สีเขียว ออกเป็นช่อตามซอกใบ มีใบประดับหยักเป็นซี่ฟัน มีขนปกคลุม

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

สหรัฐอเมริกา ทวีปแอฟริกา อินเดีย ศรีลังกา จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน อินโดจีน มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา

เป็นวัชพืชตามพื้นที่เกษตรกรรม และข้างถนน ที่ความสูง 0–300 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ทั้ง 5 ได้แก่ ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล ต้มน้ำดื่ม รักษาหอบหืด

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

พันงู

Achyranthes aspera L.

ชื่อทั่วไป

พันงู

ชื่อสามัญ

Prickly chaff–flower

ชื่อวิทยาศาสตร์

Achyranthes aspera L.

วงศ์

Amaranthaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ควยงู, พันงู (ภาคกลาง); หญ้าตีนงูขาว (กรุงเทพฯ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 25–125 ซม. แตกกิ่งก้านบริเวณโคนต้น ลำต้นเป็นสัน ข้อโป่งพองออก มีขนหนาแน่น **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปวงรีแกมขอบขนาน หรือรูปขอบขนานแกมไข่กลับ กว้าง 1–5 ซม. ยาว 2–10 ซม. มีขนปกคลุมทั้งสองด้าน **ดอก** ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยสีเขียว หลังจากดอกบานกลีบรวมแข็งขึ้นคล้ายหนาม **ผล**แห้งแตกได้

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายทั่วไปในเขตร้อน

นิเวศวิทยา

เป็นวัชพืชตามพื้นที่เปิดทั่วไป อาจพบได้ถึงระดับความสูง 1,500 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ทั้งต้นและราก ต้มน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ หรือต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่น ดื่มเป็นยาบำรุงธาตุ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

ว่านน้ำ

Acorus calamus L.

ชื่อทั่วไป

ว่านน้ำ

ชื่อสามัญ

Beewort, Myrtle grass, Sweet cinnamon, Sweet flag, Sweet sedge

ชื่อวิทยาศาสตร์

Acorus calamus L.

วงศ์

Acoraceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

คาเจี้ยงจี้ ผมผา ส้มชื่น ฮางคาวน้ำ ฮางคาวบ้าน (ภาคเหนือ); ไคร้น้ำ (เพชรบูรณ์); ตะไคร้น้ำ (แพร่); ทิสีปูตอ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ว่านน้ำ ว่านน้ำเล็ก ฮางคาวผา (เชียงใหม่)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเฉพาะทางภาคเหนือ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี เหง้ารูปทรงกระบอก เจริญตามยาวขนานไปกับผิวดินทางปลายด้านหนึ่ง สีน้ำตาลอ่อนหรืออมชมพู มีกลิ่นหอม ยอดและตาข้างตั้งชูขึ้นตรงข้ามกับราก **ใบ** เป็นใบเดี่ยว รูปใบดาบ ปลายเรียวแหลม เรียงสลับ ระนาบเดียว โคนห้ามทับกันเป็นจีบแบน ขนาดใบกว้าง 1–1.5 ซม. ยาว 70–150 ซม. เส้นกลางใบเห็นได้ชัดทั้งสองด้าน ผิวใบเรียบ สีเขียวเป็นมัน **ช่อดอก** แบบช่อเชิงลดมีกาบ ออกที่ตรงกลางของก้านและกาบหุ้มซึ่งลักษณะคล้ายใบเป็นแท่งรูปกรวยแคบ ปลายเรียวแหลม สีเหลืองอมเขียว เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ยาว 3–10 ซม. ดอกขนาดเล็กสีเขียวอมเหลือง จำนวนมาก เรียงชิดกันแน่น ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบรวม 6 กลีบ รูปยาว ปลายกลีบแหลมงุ้ม เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านชูอับเรณูสีขาว อับเรณูสีครีม เกสรเพศเมีย 1 อัน รังไข่สีเขียว ทรงกระบอกหรือรูปกรวย ภายในมี 2 หรือ 3 ช่อง **ผล** แบบผลมีเนื้อ ทรงรูปไข่กลับ ขนาด 2–4 มม. มีเมล็ด 1–3 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดในเขตมรสุมของทวีปเอเชีย พบตั้งแต่แถบตะวันออกไกล รัสเซีย จีน ญี่ปุ่น ไทย เวียดนาม มาเลเซีย เอเชียใต้ เอเชียตะวันตกเฉียงใต้ มีการนำไปปลูกในยุโรปและอเมริกาเหนือ

นิเวศวิทยา

พบตามพื้นป่าผลัดใบ บริเวณฝั่งริมลำน้ำ บนเกาะกลางน้ำ ในโคลนเลน ลำห้วยตื้น หรือที่น้ำท่วมขัง ออกดอกช่วงเดือนเมษายน–กันยายน

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบว่านน้ำ ใบหนาด และใบน้ำเต้าดอกขาว ในอัตราส่วนเท่ากัน ตำพอกหัวเด็ก แก้ไข้

การขยายพันธุ์

แยกหน่อ

มะตูม

Aegle marmelos (L.) Corrêa ex Roxb.

ชื่อทั่วไป

มะตูม

ชื่อสามัญ

Bael fruit tree, Bengal quince, Bilak, Bili, Golden apple, Stone apple, Wood apple

ชื่อวิทยาศาสตร์

Aegle marmelos (L.) Corrêa ex Roxb.

วงศ์

Rutaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กะทันตาเถร ตุ่มตัง ตูม (ปัตตานี); พะโนงค์ (เขมร); มะตูม (ภาคกลาง ภาคใต้); มะปิน (ภาคเหนือ); มะปิส่า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พืชปลูก พบทั่วไป

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นผลัดใบ สูงได้ถึง 15 เมตร โคนต้นและกิ่งก้านมีหนามยาว แข็ง **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายเดี่ยว เรียงสลับ มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยรูปรีหรือรูปไข่แกมรูปใบหอก ปลายแหลมหรือเรียวแหลม ขอบหยักมนถี่ ใบกลางขนาดใหญ่ที่สุด ยาว 4-13 ซม. กว้าง 2-7 ซม. แผ่นใบเมื่อส่องดูเห็นจุดต่อมโปร่งแสงอยู่ทั่วไป **ดอก** ออกเป็นช่อดอกแบบช่อกระจะ ที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบ ดอกสมบูรณ์เพศ มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ขอบหยักตื้น กลีบดอก 4-5 กลีบ รูปรี หรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ยาว 1-1.4 ซม. กลีบหนา สีขาวอมเขียว เกสรเพศผู้จำนวนมาก **ผล** แบบผลมีเนื้อ รูปทรงรีหรือค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 8-12 ซม. ผิวเรียบเกลี้ยง ผลแก่เปลือกแข็ง สีเหลืองอมเขียว ไม่แตก เนื้อในหนานุ่มสีเหลืองครีม ตัดตามขวางเห็นเป็นช่องตามยาว 8-16 ช่อง แต่ละช่องมี 6-10 เมล็ด เมล็ดทรงรูปไข่ แบน ยาว 8-10 มม. มีขนอ่อนนุ่มปกคลุม ผลแก่ในช่องมียางเมือกใสเหนียวอยู่รอบเมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ถิ่นกำเนิดจากประเทศอินเดีย พบเป็นพืชปลูกในจีน และประเทศใกล้เคียง

นิเวศวิทยา

พืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบหรือผลอ่อนฝานตากแดด ย่างไฟให้เหลือง ต้มโดยอาจใส่ใบเตยเพิ่มกลิ่นหอม ดื่มบำรุงหัวใจ แก้เสลด; เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่นใน**ตำรับยาน้ำสมุนไพรขมิ้นชัน-ว่านชักมดลูก**; ผล ผลมะตูมนิ่มและพริกไทยในอัตราส่วน 10:1 กล้วยน้ำว้า 1 หวี นึ่งกันเชื้อรา โขลกปนกัน บดเป็นผง กวนกับน้ำผึ้ง รับประทาน 1 ช้อนชา เช้า-เย็น บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ หรือ เข้ายาร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่น ได้แก่ ดีปลี ชะเลือด พรมมิ และว่านชักมดลูก รักษามะเร็ง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

มะค่าโมง

Afzelia xylocarpa (Kurz) Craib

ชื่อทั่วไป

มะค่าโมง

ชื่อสามัญ

Black rosewood, Pod mahogany

ชื่อวิทยาศาสตร์

Afzelia xylocarpa (Kurz) Craib

วงศ์

Fabaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

เขง เบง (เขมร–สุรินทร์); บิง (ชอง–จันทบุรี); ปิ้น (ชาวบน–นครราชสีมา); มะค่าโมง มะค่าใหญ่ (ภาคกลาง); มะค่าหลวง มะค่าหัวคำ (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นผลัดใบ สูงได้ถึง 30 เมตร เรือนยอดแผ่กว้าง **ใบ** ประกอบปลายคู่ เรียงสลับกัน มีใบย่อย 3–5 คู่ ใบย่อยรูปไข่ ยาว 5–9 ซม. กว้าง 2–5 ซม. ปลายแหลม โคนมน ก้านใบย่อยยาว 3–5 มม. **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ทุกส่วนมีขนนุ่มปกคลุม ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปรี ยาว 1–1.2 ซม. คู่วงในยาวกว่าคู่วงนอกเล็กน้อย กลีบดอกมีกลีบเดียว สีเขียวหรือสีชมพูอมแดง รูปใบหอกกลับ ยาว 1.2–2 ซม. โคนสอบแคบเป็นก้านกลีบ ปลายเว้าตื้น เกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ 7 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 2–3 ซม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน รังไข่รูปแถบ มีก้านสั้น ก้านเกสรเพศเมียยาว 2–2.5 ซม. ยอดเกสรขนาดเล็ก **ฝัก** แบน รูปขอบขนาน ยาว 15–20 ซม. ปลายแหลมเฉียงเป็นจะงอยสั้น เปลือกหนาแข็ง สีเทาดำ เมื่อแก่แตกที่สันด้านหนึ่งแบะออกเป็น 2 ซีกตามยาว เมล็ดมี 5–10 เมล็ด สีดำเป็นมัน รูปทรงรีแกมขอบขนาน ยาว 2.5–3 ซม. ขั้วเมล็ดมีเยื่อหุ้มหนาเหนียวสีเหลืองอมส้ม

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบจากอินเดีย ถึงพม่าและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามป่ารัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ความสูงถึงประมาณ 600 เมตร ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์–มีนาคม ฝักแก่ช่วงเดือนมิถุนายน–สิงหาคม

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เมล็ด ทำยาสระผม รักษาโรคผิวหนัง หรือเมล็ดแก่ของมะค่าโมง ลำต้นของต้นจันทน์ขาว และลำต้นของต้นจันทน์แดง สดหรือแห้ง ฝนกับน้ำรับประทานแก้ผิดสำแดง; เปลือกต้น เคี้ยวรับประทานแก้พิษงู

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

พรหมตีนสูง

Aglaonema simplex (Blume) Blume

ชื่อทั่วไป

พรหมตีนสูง

ชื่อสามัญ

Chinese evergreen

ชื่อวิทยาศาสตร์

Aglaonema simplex (Blume) Blume

วงศ์

Araceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

พรหมตีนสูง (จันทบุรี); ว่านขันหมาก (ภาคกลาง); ว่านงดหิน (ตรัง); โหรา (ตราด)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูงได้ถึง 120 ซม. **ใบ** เดี่ยว เรียงเวียน รูปใบหอก รูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 1.9–25 ซม. ยาว 10–35 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนเบี้ยวหรือมน ขอบใบเรียบ **ดอก** ออกเป็นช่อดอกแบบช่อเชิงลด ที่ปลายยอด ยาว 5–7 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ดอกแยกเพศร่วมต้น ดอกเพศผู้อยู่ด้านบน ดอกเพศเมียอยู่ด้านล่างจำนวนน้อยกว่า สีเหลืองอ่อน **ผล** แบบผลมีเนื้อ มีหนึ่งเมล็ด รูปรี กว้าง 5–6 มม. ยาว 10–12 มม. เมื่อสุกสีแดง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย (หมู่เกาะนิโคบาร์) จีน (ตอนใต้) และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าพรุ และป่าชายหาด

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ลำต้น ต้มน้ำดื่มแก้มะเร็ง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ปรู๋

Alangium indochinense W. J. de Wilde & Duyfjes

ชื่อทั่วไป

ปรู๋

ชื่อสามัญ

Sage–leaved Alangium

ชื่อวิทยาศาสตร์

Alangium indochinense W. J. de Wilde & Duyfjes

วงศ์

Cornaceae

ชื่อพ้อง

(มักระบุชนิดผิดเป็น *Alangium hexapetalum* Lam. หรือ *Alangium salviifolium* (L. f.) Wangerin หรือ *Alangium salviifolium* (L. f.) Wangerin subsp. *hexapetalum* (Lam.) Wangerin))

ชื่อท้องถิ่น

ปรู ผลู (ภาคกลาง); ปรู๋ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ); มะเกลือกา (ปราจีนบุรี); มะตาปู่ (เชียงใหม่)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูง 5–15 เมตร ทิ้งใบช่วงสั้นๆ อาจพบมีหนามตามกิ่งก้าน **ใบ** เดี่ยว เรียงสลับ รูปรี หรือรูปรีแกมขอบขนาน ยาว 3–18 ซม. กว้าง 2.5–7 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนแหลมแกมมน เบี้ยวเล็กน้อย ใบอ่อนมีขนคลุม ก้านใบยาว 0.5–1.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ไม่มีก้านช่อ ออกที่ซอกใบหรือที่หลังใบ แต่ละกระจุกมี 1–17 **ดอก** มีขนสั้นนุ่ม ดอกสมบูรณ์เพศ กลิ่นหอมอ่อนๆ ก้านดอกยาว 2–8 มม. กลีบเลี้ยงรูปถ้วย สีเขียว ปลายจักตื้น มีขนปกคลุม กลีบดอกสีขาวนวล ถึงสีเหลืองอ่อน มี 4–6 กลีบ หรือถึง 10 กลีบ รูปแถบ ยาว 1.2–3 ซม. ปลายแหลม เมื่อบานกลีบโค้งออกด้านนอกจนเกือบม้วน เกสรเพศผู้ 10–20 อัน เป็นเส้นรูปแถบคล้ายกลีบดอกแต่ไม่โค้งเมื่อดอกบาน รังไข่ใต้วงกลีบมี 1–2 ช่อง ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่มสีขาว **ผล** แบบผลมีเนื้อเมล็ดแข็ง รูปทรงรีหรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1–1.8 ซม. ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทน ผลสีแดง สุกสีดำ มี 1–2 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบในจีนตอนใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณ เขาหินปูนที่แห้งแล้ง ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 200–500 เมตร ออกดอกและติดผลช่วงเดือนกุมภาพันธ์–เมษายน

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

แก่น เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่น ต้มดื่ม รักษาอาการปวดหลังหรือปวดเอว

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ชะเอมป่า

Albizia myriophylla Benth.

ชื่อทั่วไป

ชะเอมป่า

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Albizia myriophylla Benth.

วงศ์

Fabaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ชะเอมไทย, ชะเอมป่า (ภาคกลาง); ตาลอ้อย (ตราด); เพาะซูโพ (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน); ย่านงาย (ตรัง); ส้มป่อยหวาน (ภาคเหนือ); อ้อยช้าง (กาญจนบุรี, อุตรดิตถ์)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาขนาดใหญ่ มีหนามตามลำต้นและกิ่งก้าน **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ยาว 10–15 ซม. โคนใบโป่งออก ใบย่อยรูปขอบขนาน **ดอก** ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง สีขาว มีกลิ่นหอม ก้านช่อดอกยาว ดอกรวมกันเป็นกระจุกที่ปลายก้าน กลีบดอกมีขนาดเล็กเชื่อมติดกันเป็นหลอด เกสรเพศผู้ยาว สีขาว มีจำนวนมาก **ผล** เป็นฝัก สีเหลืองถึงน้ำตาล

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย พม่า กัมพูชา ลาว เวียดนามตอนใต้ และตอนเหนือของคาบสมุทรมาลายู

นิเวศวิทยา

พบในป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ ตามชายป่า และพื้นที่เปิด ที่ระดับความสูงไม่เกิน 900 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เถาอาจติดใบหรือราก สดหรือแห้ง ต้มน้ำดื่ม ช่วยบรรเทาอาการเจ็บคอ หรือร่วมกับสมุนไพรอื่นเข้ายารักษาอัมพาต

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

บานบุรีเหลือง

Allamanda cathartica L.

ชื่อทั่วไป

บานบุรีเหลือง

ชื่อสามัญ

Allamanda, Buttercup vine

ชื่อวิทยาศาสตร์

Allamanda cathartica L.

วงศ์

Apocynaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

บานบุรีเหลือง (ภาคกลาง); บานบุรี (พิจิตร)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเป็นพืชปลูกในทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา เถากลมเรียบ สีน้ำตาล น้ำยางสีขาวข้น **ใบ**เป็นใบเดี่ยว เรียงรอบข้อ ข้อละ 3–4 ใบ แผ่นใบรูปรี กว้าง 4–5 ซม. ยาว 8–15 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนสอบ ขอบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียวเป็นมัน **ดอก**ออกเป็นช่อกระจุกตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงสีเขียว ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดแคบ ปลายมน แยกเป็น 5 แฉก **ผล**รูปทรงกลม เป็นหนาม เมื่อแก่แตกออกได้

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาและแคริเบียน

นิเวศวิทยา

ปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบสดคั้นน้ำดื่ม เป็นยาถ่าย

การขยายพันธุ์

ตอนกิ่ง ปักชำกิ่ง

กุยช่าย

Allium tuberosum Rottler ex Spreng.

ชื่อทั่วไป

กุยช่าย

ชื่อสามัญ

Chinese chives, Garlic chives

ชื่อวิทยาศาสตร์

Allium tuberosum Rottler ex Spreng.

วงศ์

Amaryllidaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กุยช่าย (กรุงเทพฯ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเป็นพืชปลูกในทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 20–30 ซม. **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกจากโคนลำต้น รูปแถบ ปลายแหลม ขอบเรียบ **ดอก** ออกเป็นช่อแบบช่อซี่ร่ม ดอกย่อยสีขาว กลีบดอก 6 กลีบ โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายแหลม มีใบประดับเป็นเยื่อบาง ๆ ก้านดอกยาว 30–45 ซม. เกสรเพศผู้เป็นเส้นสีขาวมีหลายเกสร **ผล** เป็นผลแห้งแตก มี 3 พู

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีเขตกระจายพันธุ์ในแถบเขตร้อน

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูกทั่วไป

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบสดคั้นกับน้ำ ดื่มแก้อาเจียน ลดความดัน

การขยายพันธุ์

แยกเหง้า เพาะเมล็ด

ต่อไส้

Allophylus cobbe (L.) Raeusch.

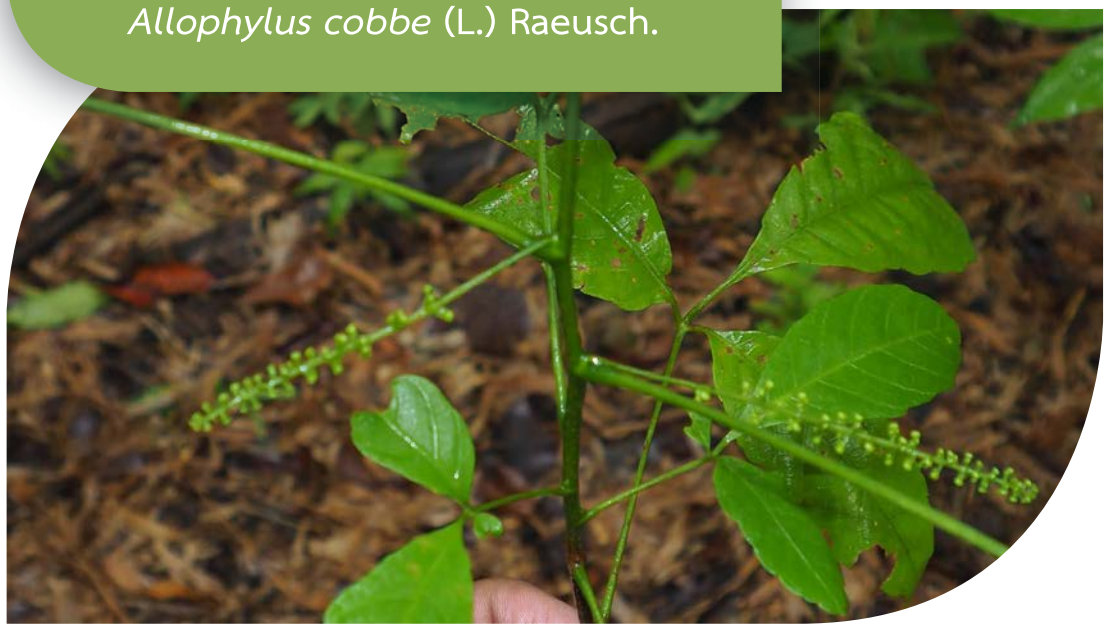

ชื่อทั่วไป

ต่อไส้

ชื่อสามัญ

Indian Allophylus, Tit–berry

ชื่อวิทยาศาสตร์

Allophylus cobbe (L.) Raeusch.

วงศ์

Sapindaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กวง, กุม (ภาคใต้); ไก่เถื่อน (ภาคกลาง); ข้าวตาก (ภาคตะวันออก); คางลาง (ภาคกลาง); ง้วนพู (ภาคตะวันออก); จ้าตอง (ลำพูน); ต่อไส้ (ทั่วไป); ต่อไส้ขาว (ภาคใต้); ตานขโมย (กาญจนบุรี); ตาลอีลิ้น (สระบุรี); เพี้ยฟาน (ภาคเหนือ); แมงเม่า (ภาคตะวันออกเฉียงใต้); โลด, โลดน้ำ, สิบไส้ (ภาคใต้)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 3 เมตร **ใบ** เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียน มีใบย่อย 3 ใบ ใบกลางรูปไข่แกมขอบขนานถึงรูปใบหอก กว้าง 2–4 ซม. ยาว 5–10 ซม. แผ่นใบข้างรูปไข่เบี้ยวหรือรูปใบหอกแกมรูปไข่เบี้ยว มีขนาดเท่ากับหรือเล็กกว่าใบกลางเล็กน้อย **ดอก** ออกเป็นช่อแบบช่อกระจะยาว ไม่แตกแขนง ออก 2–4 ช่อ ที่ซอกใบหรือใกล้ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมาก **ผล** เป็นผลสด รูปไข่กึ่งทรงกลม ขนาด 4–12 มม. ผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกสีแดง มีเมล็ดเดียวแข็ง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายทั่วไปในเขตร้อน ในประเทศแถบอเมริกาใต้ แอฟริกาใต้ มาดากัสการ์ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

ป่าโปร่ง และป่าดิบแล้ง

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ลำต้น ต้มน้ำดื่ม แก้กระเพาะ แผลในลำไส้

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ว่านหางจระเข้

Aloe vera (L.) Burm. f.

ชื่อทั่วไป

ว่านหางจระเข้

ชื่อสามัญ

Barbados, Common Aloe, Jafferabad, Star Cactus, Aloe, Aloin

ชื่อวิทยาศาสตร์

Aloe vera (L.) Burm. f.

วงศ์

Xanthorrhoeaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ว่านไฟไหม้ (ภาคเหนือ); ว่านหางจระเข้ (กรุงเทพฯ, ภาคกลาง); หางตะเข้ (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

เป็นพืชปลูก พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอวบน้ำ ลำต้นสั้น **ใบ** เป็นกระจุกใกล้พื้นดิน สีเขียวอ่อน รูปแถบแกมใบหอก ยาว 15–35 ซม. กว้าง 4–5 ซม. ขอบใบหยักซี่ฟัน ปลายหยักเป็นหนาม **ดอก** ออกเป็นช่อไม่แตกแขนงยาว 30–40 ซม. ตั้งตรง ดอกจำนวนมาก ใบประดับสีขาว รูปหอกกว้าง ยาวประมาณ 10 มม. กว้าง 5–6 มม. ก้านดอกยาวครึ่งหนึ่งของใบประดับ กลีบรวมสีเหลืองอมแดง ยาว 2.5 ซม. ปลายแฉกม้วนออก เกสรเพศผู้ยื่นออกจากปากหลอกประมาณ 4–5 มม. ก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมาชัดเจน

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ถิ่นกำเนิดคาบสมุทรอาระเบีย พบเป็นพืชปลูกทั่วไป

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

วุ้นจากใบ รักษาแผลน้ำร้อนลวก ไฟไหม้

การขยายพันธุ์

แยกหน่อ

ข่า

Alpinia galanga (L.) Willd.

ชื่อทั่วไป

ข่า

ชื่อสามัญ

Galangal, Greater galangal, Chinese ginger

ชื่อวิทยาศาสตร์

Alpinia galanga (L.) Willd.

วงศ์

Zingiberaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กฎกกโรหินี ข่า (ทั่วไป); ข่าหยวก ข่าหลวง (ภาคเหนือ); สะเอเชย, เสะเออเคย (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี **เหง้า** สีขาวอมชมพูหรือสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม รูปทรงกระบอก แตกแขนงข้าง เจริญขนานกับผิวดิน ต้นเทียมเหนือดินสูง 1.5–2 เมตร เกิดเป็นกอ **ใบ** เรียงสลับ แนวระนาบ รูปขอบขนานแกมรูปรียาวหรือแกมรูปใบหอกแคบ ยาว 20–60 ซม. กว้าง 6–11 ซม. ปลายแหลมกึ่งเรียวแหลม **ดอก** ออกเป็นช่อแบบแยกแขนง ที่ปลายยอด ยาวได้ถึง 50 ซม. ใบประดับร่วงง่าย ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงรูปหลอด ขอบหยักตื้น กลีบดอกบาง มี 3 แฉก รูปขอบขนาน ปลายมน เกสรเพศผู้เป็นหมันอันหนึ่ง ลักษณะแผ่เป็นกลีบปาก สีขาว มีเส้นสีม่วงแดง รูปไข่แกมรูปช้อน เกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์มี 1 อัน อับเรณูขนาดใหญ่ สีเหลือง รังไข่ใต้วงกลีบ **ผล** แบบผลแห้ง แก่แล้วไม่แตก เมื่อแก่สีแดงอมส้ม รูปทรงกลมหรือขอบขนาน เส้นผ่านศูนย์กลาง 1–1.5 ซม. เมล็ดสีดำ มี 3–9 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบที่อินเดีย บังกลาเทศ พม่า จีน ภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคมาเลเซีย และพบปลูกทั่วไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามธรรมชาติในป่าทุ่งหญ้าหรือป่าเบญจพรรณ ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100–1,300 เมตร ออกดอกตลอดปี

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เหง้า เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่นใน**ตำรับยาน้ำสมุนไพรขมิ้นชัน–ว่านชักมดลูก** หรือ ทุบแช่น้ำปูนใสดื่มแก้ปวดท้อง ช่วยขับลม ฟอกโลหิต

การขยายพันธุ์

แยกหน่อ

โมกเครือ

Amphineurion marginatum (Roxb.) D. J. Middleton

ชื่อทั่วไป

โมกเครือ

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Amphineurion marginatum (Roxb.) D. J. Middleton

วงศ์

Apocynaceae

ชื่อพ้อง

Aganosma marginata (Roxb.) G. Don

ชื่อท้องถิ่น

เครือไส้ตัน (หนองคาย); เดื่อเครือ, เดื่อดิน, เดื่อเถา, เดื่อไม้ (ภาคเหนือ); เดือยดิน (ประจวบคีรีขันธ์); เดือยดิบ (กระบี่); ตะซือบลาโก๊ะ (กะเหรี่ยง แม่ฮ่องสอน); พิษ (ภาคกลาง); มะเดื่อดิน (ทั่วไป); มะเดื่อเถา (ภาคเหนือ, ราชบุรี); โมกเครือ (ภาคเหนือ); ย่านเดือยบิด (สุราษฎร์ธานี); ไส้ตัน (นครราชสีมา)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อยเนื้อแข็ง ทุกส่วนมีน้ำยางขาว **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน แผ่นใบหนา เป็นมัน โคนใบสอบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ เส้นใบชัดเจนเชื่อมปิดที่ขอบใบ **ดอก** ออกเป็นช่อตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด แคบ ปลายกลีบแผ่ รูปขอบขนานแคบ **ผล** เป็นฝักคู่ เรียวยาว แตกตามตะเข็บด้านเดียว เมล็ดแบน สีน้ำตาล มีกระจุกขนสีขาวที่ปลาย

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

จีน อินเดีย เนปาล ภูฏาน บังกลาเทศ พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ที่ความสูงใกล้ระดับน้ำทะเล จนถึงระดับความสูง 850 เมตร ออกดอก กุมภาพันธ์–พฤษภาคม

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เถา หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ผึ่งแดดให้แห้ง นำมาต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่น ดื่มเป็นยาอายุวัฒนะ ลดน้ำตาลในเลือด

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

สับปะรด

Ananas comosus (L.) Merr.

ชื่อทั่วไป

สับปะรด

ชื่อสามัญ

Nanas, Pineapple

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ananas comosus (L.) Merr.

วงศ์

Bromeliaceae

ชื่อพ้อง

Ananas sativus Schult. & Schult. f.

ชื่อท้องถิ่น

ขนุนทอง (ภาคใต้); เนะซะ (กะเหรี่ยง–ตาก); แนะ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); บ่อนัด (เชียงใหม่); มะขะนัด มะนัด (ภาคเหนือ); ม้าเนื่อ (เขมร); ย่านนัด ยานัด (ภาคใต้); ลิงทอง (เพชรบูรณ์); สับปะรด (ภาคกลาง); สับปะรดลาย (กรุงเทพฯ); หมากเก็ง (แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเป็นพืชปลูกในทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ขนาดเล็ก สูง 0.5–1 เมตร ข้อปล้องสั้น **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงซ้อนติดกัน รูปแถบ กว้าง 5–12 ซม. ยาว 30–80 ซม. แผ่นใบมีลักษณะหนา อวบและยาว ขอบใบเป็นหนามขนาดเล็กและถี่ ปลายมีหนามแหลม โคนใหญ่ ภายในมีวุ้นใสสีเขียวอ่อนๆ **ดอก** ออกเป็นช่อตรงกลางต้น ก้านช่อดอกยาว ดอกย่อยเรียงอัดแน่น กลีบดอกลักษณะคล้ายหลอด **ผล** เป็นผลรวม ผลย่อยรูปทรงกลม หรือรูปไข่ ฉ่ำน้ำและมีกลิ่นหอม

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

โคลัมเบีย และทางตะวันออกของบราซิลไปจนถึง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอาร์เจนตินา

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

แก่นในผลหรือส่วนของโคนต้น ต้มดื่มขับปัสสาวะ

การขยายพันธุ์

แยกหน่อ

ว่านกีบแรด

Angiopteris evecta (G. Forst.) Hoffm.

ชื่อทั่วไป

ว่านกีบแรด

ชื่อสามัญ

Elephant fern, Turnip fern

ชื่อวิทยาศาสตร์

Angiopteris evecta (G. Forst.) Hoffm.

วงศ์

Marattiaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กีบม้า (ลำพูน); กีบม้าลม (ภาคเหนือ); กีบแรด (แพร่); กูดซาง (เชียงใหม่); ดูกู (มลายู–ภาคใต้); ว่านกีบม้า (ภาคกลาง); ว่านกีบแรด (ทั่วไป)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เฟินบก สูงได้ถึง 2 เมตร ลำต้นตั้งตรง ส่วนที่อยู่ติดกับพื้นผิวดินลักษณะเป็นกีบ **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ปลายใบแหลม โคนใบมนเบี้ยวหรือเป็นรูปหัวใจตื้นและเบี้ยว ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อยถี่ๆ ตลอดทั้งขอบใบ ใบย่อยมีขนาดกว้าง 1–4 ซม. ยาว 10–30 ซม. **อับสปอร์**พบที่ใบแก่ เมื่อแก่สีน้ำตาล เรียงติดกันเป็นแถวอยู่ใกล้กับขอบใบ ด้านท้องใบ กลุ่มอับสปอร์จะอยู่ห่างจากขอบใบประมาณ 1 มม. ลักษณะเป็นรูปรี ประกอบด้วย 7–12 อับสปอร์

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

บริเวณเขตร้อนในไต้หวัน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย และหมู่เกาะแปซิฟิก

นิเวศวิทยา

ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าดิบแล้ง ที่มีความชุ่มชื้น บริเวณริมลำธาร ถึงระดับความสูง 1,200 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ลำต้น ตากแห้งต้มน้ำผสมน้ำผึ้งดื่มแก้น้ำลายเหนียว เข้ายาลมแก้สะอึก; ส่วนโคนของลำต้นตำผสมกับค้างคาวดำและหนุมานประสานกายเติมเหล้า กลั้วปาก รักษามะเร็งในช่องปาก

การขยายพันธุ์

เพาะสปอร์

โกฐจุฬาลัมพา

Artemisia vulgaris L.

ชื่อทั่วไป

โกฐจุฬาลัมพา

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Artemisia vulgaris L.

วงศ์

Asteraceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ผักเหี่ย (เหนือ); อะคาบ้าน (มูเซอดำ); อะคา (มูเซอแดง); ไอเฮา (จีนฮ่อ); ซุงจิ (ม้ง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบมากภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พืชล้มลุก อายุปีเดียว สูง 50-150 ซม. **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าลึกเป็นหลายแฉก ท้องใบขาวนวล **ช่อดอก** แบบช่อกระจุกแน่น เกิดที่ปลายยอดขนาดใหญ่ ดอกย่อยมีขนาดเล็กมาก กลีบดอกสีขาว **ผล** แบบผลแห้ง ขนาดเล็ก

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย

นิเวศวิทยา

พบขึ้นบริเวณชายป่าและพื้นที่โล่ง ที่มีความชื้นค่อนข้างสูง ที่ระดับความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ทั้ง 5 ได้แก่ ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล ตากแห้ง ต้มน้ำดื่ม บำรุงร่างกาย

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ขนุน

Artocarpus heterophyllus Lam.

ชื่อทั่วไป

ขนุน

ชื่อสามัญ

Jack fruit tree

ชื่อวิทยาศาสตร์

Artocarpus heterophyllus Lam.

วงศ์

Moraceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ขนุน, ขนุนละมุด (ทั่วไป); ขะนู (ชอง–จันทบุรี); ขะเนอ (เขมร); ซีคีย (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); นะยวยซะ (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); นากอ (มลายู–ปัตตานี); เนน (ชาวบน–นครราชสีมา); ปะหน่อย (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); มะหนุน (ภาคเหนือ); ลาง (เงี้ยว–ภาคเหนือ); หมักหมี้ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); หมากลาง (เงี้ยว–แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูง 10–30 เมตร มียางขาวทั้งต้น **ใบ** เดี่ยว ออกสลับ รูปกลมรี กว้าง 5–8 ซม. ยาว 7–15 ซม. ปลายใบแหลมและสั้น โคนใบเรียว ผิวใบด้านบนเรียบเป็นมัน เนื้อใบเหนียวคล้ายหนัง ก้านใบยาว 1–2.5 ซม. **ดอก** ออกเป็นช่อแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ช่อดอกเพศผู้ออกที่ปลายกิ่งใหญ่และตามลำต้น ดอกย่อยจะมีเกสรเพศผู้ 1 อัน ก้านช่อดอกเป็นแท่งยาว 2.5 ซม. มีกาบหุ้มช่อดอกอยู่ 2 แผ่น ช่อดอกเพศเมียเป็นแท่งกลมยาว ออกจากลำต้นหรือกิ่งขนาดใหญ่ **ผล** เป็นผลรวม ลักษณะกลมยาว ขนาดใหญ่ และอาจหนักถึง 20 กก. ส่วนเนื้อหุ้มเมล็ดมีสีเหลือง เมื่อสุกจะมีกลิ่นหอม

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย กระจายพันธุ์ทั่วไปในเขตร้อน

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ขนุนอ่อนใส่แกงรับประทาน ขับล้างสารพิษออกจากร่างกาย; แก่น แก้กษัย

การขยายพันธุ์

ตอนกิ่ง เพาะเมล็ด

จั่นดิน

Asparagus racemosus Willd.

ชื่อทั่วไป

จั่นดิน

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Asparagus racemosus Willd.

วงศ์

Asparagaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

จ๋วงเครือ, จั่นดิน (ภาคเหนือ) เตอสี เบาะ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ผักชีช้าง (หนองคาย); ผักหนาม (นครราชสีมา); พอควายเมะ (กะเหรี่ยง–เชียงใหม่); สามร้อยราก (กาญจนบุรี); สามสิบ (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มกึ่งเลื้อย มีเหง้าและรากใต้ดิน ที่มีรากสะสมน้ำลักษณะเป็นนิ้วมือคล้ายกระชาย ลำต้นบนดินเลื้อยพัน มีหนามแหลม ยาวได้ถึง 4 เมตร พักตัวในฤดูแล้ง **ใบ** เดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบยาว เรียว กว้าง 0.5–1 มม. ยาว 10–36 มม. **ดอก** ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ดอกย่อย ขนาดประมาณ 0.5 ซม. กลีบรวมสีขาว **ผล**สด รูปค่อนข้างกลม สีแดงหรือม่วงแดง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

กระจายพันธุ์ทั่วไปในทวีปแอฟริกา จนถึงทวีปเอเชีย และออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา

ป่าเต็งรัง บริเวณพื้นที่ดินเค็ม ป่าละเมาะ และเขาหินปูนริมทะเล

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

หัวลวกน้ำร้อนปอกเปลือก นำเนื้อข้างในมาเชื่อมรับประทานวันละหัว ช่วยบำรุงกำลังสำหรับสตรี

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ใช้เหง้าหรือแยกหน่อ

มะเฟือง

Averrhoa carambola L.

ชื่อท้องถิ่น

มะเฟือง (ทั่วไป); สะบือ (เขมร)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบปลูกทั่วไปทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงได้ถึง 15 เมตร **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ มีใบย่อย 5–6 คู่ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี ยาว 3–9 ซม. กว้าง 2–5 ซม. ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนรูปลิ่ม **ช่อดอก** แบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบ กิ่งหรือลำต้น ก้านช่อดอก ก้านดอกและกลีบเลี้ยงมีสีแดง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ โคนเชื่อมติดกัน ปลายมน กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวอมม่วง กลางดอกหรือเกือบทั้งกลีบมีสีม่วงถึงม่วงอมชมพู เมื่อบานเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. **ผล** แบบผลมีเนื้อ เนื้อหนาฉ่ำน้ำ ทรงรูปรีและนูนเป็นสันเหลี่ยมคล้ายครีบตามยาว 5 สัน ยาว 7–14 ซม. กว้าง 5–8 ซม. ปลายแหลม เมื่อแก่สีเหลืองอมเขียว ถึงเหลืองอมน้ำตาล ผิวใสเกลี้ยง เมล็ดมีหลายเมล็ด รูปไข่ แบน มีเยื่อใสหุ้มเมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

สันนิษฐานว่ามีถิ่นกำเนิดในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ปลูกเป็นไม้ผลทั่วไป ไม่พบในธรรมชาติ พบปลูกในไทย พม่า ศรีลังกา ถึงอินเดีย

นิเวศวิทยา

ปลูกขึ้นได้ทั่วไป ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ผลสด รับประทานเป็นยาฟอกเลือด หรือคั้นน้ำดื่มขับเสมหะ ขับประจำเดือน

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ชื่อทั่วไป

มะเฟือง

ชื่อสามัญ

Carambola, Star fruit

ชื่อวิทยาศาสตร์

Averrhoa carambola L.

วงศ์

Oxalidaceae

ชื่อพ้อง

–

สะเดา

Azadirachta indica A. Juss.

ชื่อทั่วไป

สะเดา

ชื่อสามัญ

Neem

ชื่อวิทยาศาสตร์

Azadirachta indica A. Juss.

วงศ์

Meliaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กะเดา (ภาคใต้); ควินิน (ทั่วไป); จะตัง (ส่วย); สะเดา (ภาคกลาง); สะเดาอินเดีย (กรุงเทพฯ); สะเลียม (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

เป็นพืชปลูก ตามบ้าน ริมถนน และพื้นที่ป่าปลูก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงได้ถึง 16 เมตร ผลัดใบ ทุกส่วนมีรสขม เปลือกต้นสีเทาแตกเป็นร่องตามยาว **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ยาว 15–35 ซม. ใบอ่อนสีแดง ก้านใบยาว 3–7 ซม. โคนก้านใบโป่งพอง ใบย่อย 4–7 คู่ รูปใบหอกแกมรูปใบเคียวเบี้ยว กว้าง 1.5–3.5 ซม. ยาว 5–9 ซม. เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม ปลายใบเรียวแหลม โคนใบแหลม ขอบใบจักฟันเลื่อย เส้นใบประมาณ 15 คู่ ก้านใบย่อยยาว 1–2 มม. **ดอก** ออกเป็นช่อกระจุกแยกแขนง ยาวได้ถึง 30 ซม. ตามซอกใบ มีกลิ่นหอม ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 2 มม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาวประมาณ 1 มม. กลีบดอกรูปแถบแกมรูปช้อนสีขาว ยาว 4–6 มม. เกสรเพศผู้เชื่อมติดกันเป็นมัดเดียว อับเรณูรูปกระสวยแคบ ยาวประมาณ 0.8 มม. **ผล** เป็นผลสดมีเมล็ดเดียว รูปกระสวย ยาว 1–2 ซม. สีเขียวเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อสุก มีเมล็ดเดียวแข็ง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดที่ประเทศอินเดีย กระจายพันธุ์ในซาอุดิอาระเบีย ปากีสถาน ศรีลังกา อินเดีย พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา

ในธรรมชาติพบกระจายบริเวณป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง ที่ระดับความสูง 50–300 เมตร ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์–พฤษภาคม

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เปลือกต้น ต้มกินแก้ไข้ แก้เมื่อย; แก่น ต้มดื่มลดน้ำตาลในเลือด; ใบ ทุบแล้วทอดในน้ำมัน ร่วมกับขมิ้นอ้อยและไพล รักษาแผลมีดบาด ตะปูตำ หรือหนามเกี่ยว

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

มะไฟ

Baccaurea ramiflora Lour.

ชื่อทั่วไป

มะไฟ

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Baccaurea ramiflora Lour.

วงศ์

Phyllanthaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ขี้หมี (ภาคเหนือ); แซเครือแซ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ผะยิ้ว (เขมร–สุรินทร์); มะไฟ ส้มไฟ (ทั่วไป); มะไฟกา (ภาคใต้); มะไฟป่า (ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); หัมกัง (เพชรบูรณ์)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ สูง 10–15 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรีแกมหอก โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ หรือหยักตื้นๆ ปลายใบเรียวแหลม กว้าง 5–8 ซม. ยาว 10–22 ซม. เส้นแขนงใบมี 5–8 คู่ ด้านล่างนูน เนื้อใบค่อนข้างบางเกลี้ยง ก้านใบยาว 5–7.5 ซม. **ดอก** ออกเป็นช่อ กลีบเลี้ยงมี 4–5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศผู้มี 4–8 อัน ดอกเพศเมียออกเป็นช่อยาวมาก ใบประดับขนาดเล็กอยู่ที่โคนก้านดอก รังไข่มีขน **ผล** ค่อนข้างกลมหรือรี ขนาดผ่านศูนย์กลาง 1–1.5 ซม. สีเหลืองหรือแดง ผิวเกลี้ยง มี 1–3 เมล็ด เนื้อหุ้มเมล็ดสีขาวขุ่น รสเปรี้ยวอมหวาน

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบที่อินเดีย รวมหมู่เกาะนิโคบาร์ ภูฏาน จีนตอนใต้ พม่า ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา

พบตามป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง และป่าดิบเขา และบริเวณที่ชื้นในป่าผลัดใบ หรือใกล้ลำธาร ที่ความสูงถึงประมาณ 1,700 เมตรจากระดับน้ำทะเล ออกดอกประมาณเดือนมีนาคม มีการปลูกเป็นไม้ผล มีหลายพันธุ์

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

รากมะเฟือง มะไฟ และมะขาม ต้มหรือฝนกับน้ำซาวข้าว รับประทานแก้เบื่อเมา

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

พรมมิ

Bacopa monnieri (L.) Wettst.

ชื่อทั่วไป

พรมมิ

ชื่อสามัญ

Herpestis, Water hyssop

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bacopa monnieri (L.) Wettst.

วงศ์

Plantaginaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ผักมิ, พรมมิ (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นทอดเลื้อยไปตามดิน ลำต้นเกลี้ยง อวบน้ำ **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม ไม่มีก้านใบ รูปไข่กลับ กว้างประมาณ 5 มม. ยาวประมาณ 15 มม. ปลายมน **ดอก** เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ สีม่วงอ่อน สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนติดกันเป็นรูปกรวย กลีบดอกยาวประมาณ 1 ซม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่มี 2 ช่อง ภายในมีไข่อ่อน (ovule) จำนวนมาก **ผล** แบบผลแห้งแตก

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายในเขตร้อนและเขตอบอุ่น

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามหนองน้ำและตามริมน้ำทั่วไป

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ยอด ตากแห้ง เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่น รักษามะเร็ง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

ตองแตก

Baliospermum solanifolium (Burm.) Suresh

ชื่อทั่วไป

ตองแตก

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Baliospermum solanifolium (Burm.) Suresh

วงศ์

Euphorbiaceae

ชื่อพ้อง

Baliospermum montanum (Willd.) Müll. Arg.

ชื่อท้องถิ่น

ตองแต่ (ประจวบคีรีขันธ์); ตองแตก, ถ่อนดี, ทนดี (ภาคกลาง, ตรัง); โทะโคละ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); นองป้อม (เลย); พอพอเจ๊าะ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ลองปอม (เลย)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงได้ถึง 2 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ มีขนาดและรูปร่างต่าง ๆ กัน รูปใบหอก หรือรูปรี ใบที่อยู่ตามโคนต้นมักหยัก 3–5 หยัก และมีขนาดใหญ่กว่า โคนใบสอบหรือมน มีต่อม 2 ต่อม เนื้อใบบาง ก้านใบเรียว ยาว 2–6 ซม. **ดอก** แยกเพศ ออกเป็นช่อตามง่ามใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่บนต้นเดียวกัน หรือบนช่อดอกเดียวกัน ช่อดอกเรียวเล็ก ยาว 3.5–12 ซม. ดอกเพศผู้ มีกลีบเลี้ยง 4–5 กลีบ ไม่มีกลีบดอก มีเกสรเพศผู้ 15–20 อัน ดอกเพศเมียออกที่โคนช่อ มีฐานรองดอกรูปถ้วยสั้น ๆ **ผล** แห้งแตก ลักษณะเป็น 3 พู แตกตามยาวที่กลางพู แต่ละพูมี 1 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ปากีสถาน อินเดีย บังกลาเทศ ภูฏาน เนปาล ศรีลังกา พม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเบญจพรรณ และป่าไผ่ หรือตามชายป่า มักพบในพื้นที่เปิด ที่ความสูงไม่เกิน 900 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ยางที่ก้านใบ ทาแก้ปากนกกระจอก ป้ายห้ามเลือด และใช้รักษาอาการปวดฟัน

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

เสลดพังพอน

Barleria lupulina Lindl.

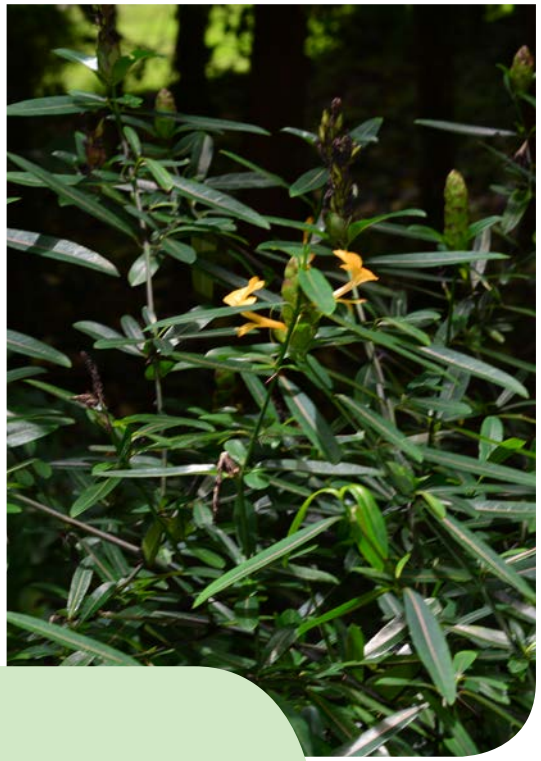

ชื่อทั่วไป

เสลดพังพอน

ชื่อสามัญ

Hop–headed Barleria

ชื่อวิทยาศาสตร์

Barleria lupulina Lindl.

วงศ์

Acanthaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

เช็กเชเกี่ยม (จีน); พิมเสนต้น, เสลดพังพอน, เสลดพังพอนตัวผู้ (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พืชปลูก พบได้ทั่วไป

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปใบหอก ยาว 4–10 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่ง แผ่นใบเกลี้ยงสีเขียวเข้มหรืออมม่วง เส้นกลางใบมักมีสีแดงหรืออมชมพู ก้านใบสั้น มีหนาม **ดอก** ออกเป็นช่อ ตามปลายกิ่ง ใบประดับขนาดใหญ่ เรียงซ้อนกัน สีเขียวอมน้ำตาลม่วง รูปไข่กว้าง ยาวได้ถึง 1.5 ซม. กลีบเลี้ยงยาว 0.8–1 ซม. คู่นอกขนาดใหญ่กว่าคู่ในกลีบดอกสีส้มหรือเหลือง หลอดกลีบดอกยาวประมาณ 3 ซม. กลีบบน 4 กลีบ เรียงซ้อนแผ่ชิดกัน ยาว 1–2 ซม. กลีบล่างขนาดเล็ก พับงอเล็กน้อย **ผล** รูปไข่หรือแกมรูปขอบขนาน แบน ยาวประมาณ 1.5 ซม. มี 2 ซีก แต่ละซีก มี 1–2 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ถิ่นกำเนิดในสาธารณรัฐมอริเชียส นอกชายฝั่งแอฟริกาในมหาสมุทรอินเดีย

นิเวศวิทยา

ปลูกเป็นไม้ประดับและพืชสมุนไพร หรือขึ้นเป็นวัชพืชทั่วไปในเขตร้อน

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ยอดและใบ เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่นใน**ตำรับยาเหลือง**; รากต้มน้ำดื่ม แก้เริม งูสวัด

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

สังกรณี

Barleria strigosa Willd.

ชื่อทั่วไป

สังกรณี

ชื่อพ้อง

–

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Barleria strigosa Willd.

วงศ์

Acanthaceae

ชื่อท้องถิ่น

กวางหีแฉะ (สุโขทัย); กำแพงใหญ่ (เลย); ขี้ไฟนกคุ่ม (ปราจีนบุรี); เทิ่งดี (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); สังกรณี (ภาคกลาง); หญ้าหงอนไก่หญ้าหัวนาค (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 1.5 เมตร มีขนแข็งเอนตามลำต้น แผ่นใบด้านล่าง และใบประดับ **ใบ** เป็นใบเดี่ยว รูปรีถึงรูปใบหอก ยาว 5.5–15 ซม. ปลายแหลมถึงยาวคล้ายหาง โคนเรียวสอบ ก้านใบยาวได้ถึง 3 ซม. **ช่อดอก** แบบช่อกระจุกคล้ายช่อเชิงลดสั้น ๆ ใบประดับและใบประดับย่อยเรียงหนาแน่น รูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 1–2 ซม. ปลายแหลม กลีบเลี้ยงเรียงซ้อนเหลื่อม คู่นอกรูปไข่หรือแกมรูปขอบขนาน ยาว 1–3 ซม. ขอบจักถี่เป็นติ่งหนาม ปลายแหลมยาว กลีบคู่ในแคบและสั้นกว่า ดอกสีม่วงอมน้ำเงิน สมมาตรด้านข้าง หลอดกลีบยาว 2–4 ซม. กลีบบน 4 กลีบ รูปไข่กลับ ยาว 2–3 ซม. กลีบคู่ในแคบกว่ากลีบล่างรูปรีกว้าง เกสรเพศผู้ 4 อัน ขนาดสั้น 2 อัน ขนาดยาว 2 อัน อันยาวยื่นเลยปากหลอดกลีบ อับเรณูยาว 3–4 มม. รังไข่เกลี้ยง **ผล** รูปทรงรีแคบ ยาว 1.5–2 ซม. มี 4 เมล็ด แบน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. มีขน

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย พม่า และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา หรือตามเขาหินปูน ที่ระดับความสูงถึงประมาณ 1,500 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ทั้ง 5 ได้แก่ ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล ต้มดื่ม ช่วยขับปัสสาวะ; ราก มีรสหวาน เคี้ยวรากสด หรือดองเหล้าดื่ม บำรุงกำลัง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ผักปลัง

Basella alba L.

ชื่อทั่วไป

ผักปลัง

ชื่อสามัญ

Ceylon spinach, Indian spinach, Malabar spinach, Vine spinach

ชื่อวิทยาศาสตร์

Basella alba L.

วงศ์

Basellaceae

ชื่อพ้อง

Basella rubra L.

ชื่อท้องถิ่น

โปเด้งฉ้าย (จีน); ผักปลัง, ผักปลังใหญ่ (ภาคกลาง); ผักปั่ง (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย ทุกส่วนอวบน้ำ สีเขียวหรือสีแดง **ใบ** เดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ ยาว 0.5–4.5 ซม. กว้าง 0.2–2.5 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ่ม ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.2–1.5 ซม. ผิวด้านนอกเกลี้ยง **ดอก** ออกเป็นช่อเชิงลด ที่ซอกใบ ยาว 0.3–3 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.5–3.5 ซม. ใบประดับมี 1 ใบรองรับดอกย่อยแต่ละดอก รูปใบหอกหรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.1–0.5 มม. กว้าง 0.1–1 มม. ไม่มีก้านดอกย่อย กลีบรวม สีขาวหรือสีเหลืองอ่อน รูประฆัง ยาว 0.1–3 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดที่ฐานของกลีบรวม อับเรณูรูปกลม ยาว 0.1–0.5 มม. ติดก้านชูเกสรที่ด้านหลัง ก้านชูเกสรเพศผู้ เป็นแท่งยาว 0.1–1 มม. เกสรเพศเมีย รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปค่อนข้างรี ยาว 0.1–0.5 มม. ก้านชูเกสรเพศเมีย ยาว 0.1–0.5 มม. ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก แต่ละแฉกเป็นรูปแท่งปลายแหลม ยาว 0.1–0.5 มม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

คาดว่ามีถิ่นกำเนิดมาจากทวีปแอฟริกา ปัจจุบันพบกระจายทั่วไปในเขตร้อน

นิเวศวิทยา

พบตามหมู่บ้าน หรือพื้นที่เปิด

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ยอด ดอก ผล นำมาแกง ช่วยเรื่องระบบขับถ่าย ล้างสารพิษในร่างกาย ช่วยต่อต้านอนุมูลอิสระ

การขยายพันธุ์

ปักชำ

หนาดใหญ่

Blumea balsamifera (L) DC.

ชื่อทั่วไป

หนาดใหญ่

ชื่อสามัญ

Camphor tree, Ngai camphor

ชื่อวิทยาศาสตร์

Blumea balsamifera (L) DC.

วงศ์

Asteraceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

คำพอง (ภาคเหนือ); จะบอ (มลายู–ปัตตานี); ตั้งโฮงเช้า (จีน); แน (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ใบหลม, ผักชีช้าง (ภาคกลาง); พ็อบกวา (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); พิมเสน (ภาคกลาง); หนาด (จันทบุรี); หนาดหลวง (ภาคเหนือ); หนาดใหญ่ (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม หรือไม้ต้นขนาดเล็ก มีกลิ่นหอมคล้ายการบูร สูง 1–4 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลเทา **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรีแกมขอบขนาน ผิวใบทั้งสองด้านมีขนละเอียดหนาแน่น กว้าง 2–20 ซม. ยาว 8–40 ซม. ปลายใบและโคนใบแหลม ขอบใบหยักแบบซี่ฟันหรือฟันเลื่อย **ดอก** ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ แบบช่อกระจุก มีริ้วประดับหลายชั้น ดอกย่อย จำนวนมาก กลีบดอกสีเหลือง **ผล** เป็นผลแห้งไม่แตก รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 มม. สีน้ำตาล โค้งงอเล็กน้อย มีขนสีขาวติดด้านบนของผล

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบในประเทศอินเดีย จีนตอนใต้ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา

ไหล่เขาในที่สูง

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบ ซอยตากแห้ง สูบแก้ริดสีดวงจมูก ไซนัส; ใบสดใช้เป็นส่วนผสมสมุนไพรในลูกประคบ แก้ปวดแก้เมื่อย ช่วยให้เส้นเอ็นผ่อนคลาย

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

กระชาย

Boesenbergia rotunda (L.) Mansf.

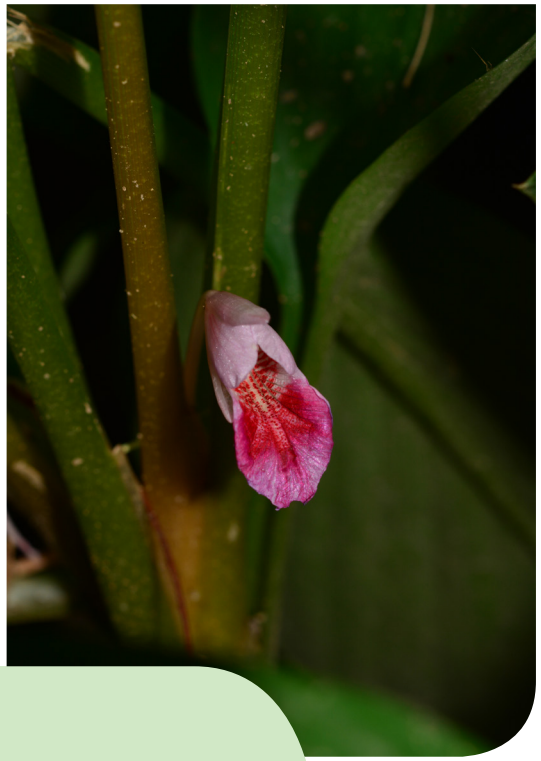

ชื่อทั่วไป

กระชาย

ชื่อสามัญ

Chinese ginger, Chinese key

ชื่อวิทยาศาสตร์

Boesenbergia rotunda (L.) Mansf.

วงศ์

Zingiberaceae

ชื่อพ้อง

Curcuma rotunda L.

ชื่อท้องถิ่น

กระชาย (ทั่วไป); กระชายดำ กะแอน ขิงทราย (มหาสารคาม); จิ๊ปู ซีพู (ฉาน–แม่ฮ่องสอน); เป๊าะซอเร๊าะ เป๊าะสี่ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ละแอน (ภาคเหนือ); ว่านพระอาทิตย์ (กรุงเทพฯ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทั่วไปทั่วทุกภาค และปลูกกันทั่วไป

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พืชล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน รากสะสมอาหารอวบยาว ส่วนเหนือดินสูง 40–50 ซม. **ใบ** เป็นใบเดี่ยว รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 8–15 ซม. ยาว 15–40 ซม. ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นบริเวณเส้นกลางใบ **ดอก** สีชมพูอมแดงและสีขาว ดอกบานเต็มที่ขนาดประมาณ 2 ซม. กลีบเลี้ยงเป็นหลอดแคบ กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายกลีบแยกเป็น 3 แฉก กลีบปากรูปไข่กลับ ยาวถึง 3 ซม. ส่วนปลายสีชมพูอมแดง และสีจางไปทางด้านใน ผิวด้านนอกสีขาว รังไข่ผิวเกลี้ยง **ผล** รูปรี แก่แล้วแตกกลางพู

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย จีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

ในธรรมชาติพบขึ้นตามป่าผลัดใบ ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง หรือตามลำน้ำ ที่ระดับความสูง 0–1,200 เมตร ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคม–สิงหาคม

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่นใน**ตำรับยาน้ำสมุนไพรขมิ้นชัน–ว่านชักมดลูก**

การขยายพันธุ์

แยกเหง้า แยกหน่อ

ตาล

Borassus flabellifer L.

ชื่อทั่วไป

ตาล

ชื่อสามัญ

Brab palm, Fan palm, Lontar palm, Palmyra palm, Toddy palm

ชื่อวิทยาศาสตร์

Borassus flabellifer L.

วงศ์

Arecaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ตะนอด (เขมร); ตาล (ทั่วไป); ตาลโตนด, ตาลใหญ่ (ภาคกลาง); ถาล (เงี้ยว–แม่ฮ่องสอน); ทอถู (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ทะเนาด์ (เขมร); ท้าง (กะเหรี่ยง–ตาก, เชียงใหม่); โหนด (ภาคใต้)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ปาล์ม อายุหลายปี สูงถึง 40 เมตร **ใบ** เดี่ยว เรียงสลับ รูปพัด ค่อนข้างกลม กว้าง 1–1.5 เมตร เนื้อใบหยาบแข็ง เส้นใบออกจากจุดเดียว ขอบใบมีหนามแข็ง ก้านใบ ยาว 1-2 เมตร แข็ง **ช่อดอก** แบบช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบคล้ายงวง ดอกเพศผู้ออกที่กาบประดับเรียงซ้อนกัน ดอกเพศเมียเป็นปุ่มก้อนติดอยู่ที่งวง **ผล** สดแบบเนื้อเมล็ดเดียว รูปรีหรือทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 15–20 ซม. เมื่อสุกสีดำ

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบในประเทศอินเดีย จีน คาบสมุทรอินโดจีน ชวาไปจนถึงหมู่เกาะซุนดาน้อย

นิเวศวิทยา

เจริญในดินทราย และดินเหนียว

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ราก ต้มน้ำรวมกับรากเต่าร้าง รากมะพร้าว ลูกใต้ใบ ดื่มแก้อาการตับทรุดเนื่องจากกระโดดจากที่สูง อาการคลื่นไส้อาเจียน ตาเหลือง ท้องป่อง ท้องอืด (ยาชักตับ) เป็นยาเย็น; ก้านใบ ผิงไฟให้เหลือง ต้มกิน เป็นยาอายุวัฒนะ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

มะปราง

Bouea macrophylla Griff.

ชื่อท้องถิ่น

มะปราง (ปัตตานี)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 เมตร เปลือกเป็นร่อง **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปยาวรี ยาว 8–16 ซม. ปลายใบเรียวแหลมมีติ่ง ก้านใบยาว 1–2 ซม. **ดอก** ออกเป็นช่อ ดอกมีขนาดเล็ก สีเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 3–5 กลีบ **ผล** เป็นผลสด รูปยาวรี ยาว 1.5–2 ซม. เปลือกผลเรียบเกลี้ยงเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลืองสด ภายในผลมีเมล็ด 1 เมล็ด รูปยาวรี

ชื่อทั่วไป

มะปราง

ชื่อสามัญ

Plum mango

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bouea macrophylla Griff.

วงศ์

Anacardiaceae

ชื่อพ้อง

–

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

จีนตอนใต้ ภูมิภาคอินโดจีน หมู่เกาะอันดามัน มาเลเซีย เกาะสุมาตรา และเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา

ป่าดิบ ความสูงประมาณ 500 เมตร และเป็นพืชปลูกทั่วไป

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ราก ต้มหรือฝนกับน้ำซาวข้าว ดื่มรักษาอาการเบื่อเมา

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ตอนกิ่ง

ผักหวานบ้าน

Breynia androgyna (L.) Chakrab. & N. P. Balakr.

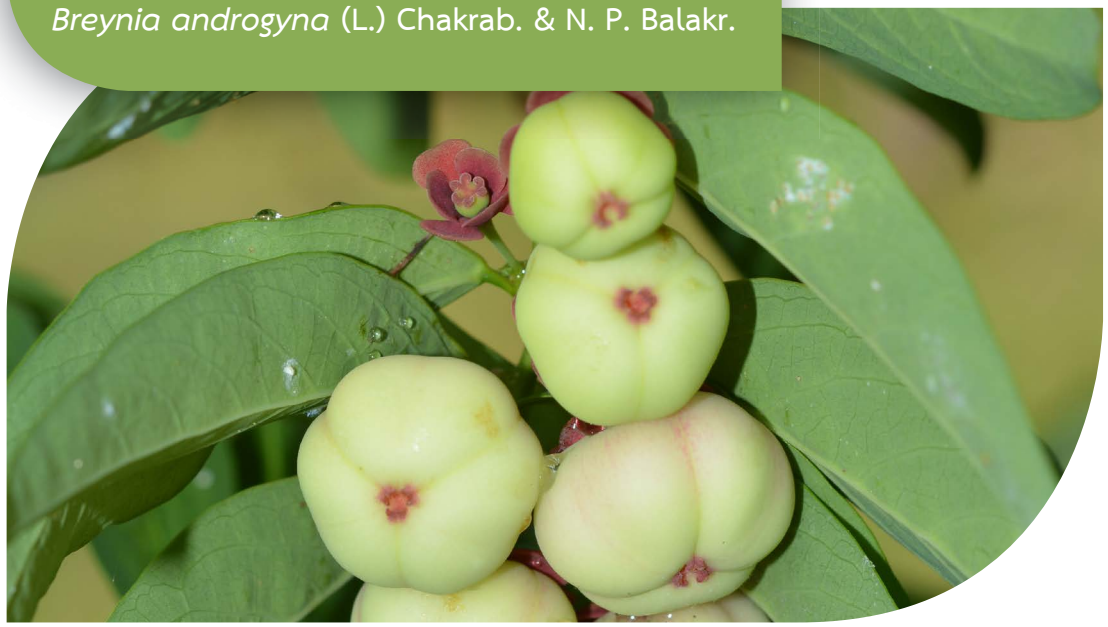

ชื่อทั่วไป

ผักหวานบ้าน

ชื่อสามัญ

Sweet leaf bush

ชื่อวิทยาศาสตร์

Breynia androgyna (L.) Chakrab. & N. P. Balakr.

วงศ์

Phyllanthaceae

ชื่อพ้อง

Sauropus androgynus (L.) Merr.

ชื่อท้องถิ่น

ก้านตง จ้าผักหวาน (ภาคเหนือ); โถหลุ่ยกะนีเด๊าะ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); นานาเซียม (มลายู สตูล); ผักหวาน (ทั่วไป); ผักหวานใต้ใบ (สตูล); ผักหวานบ้าน (ทั่วไป); มะยมป่า (ประจวบคีรีขันธ์)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูง 1–4 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว รูปไข่ยาว 2–9 ซม. ปลายใบแหลมหรือมน โคนกลมหรือตัด แผ่นใบด้านล่างสีเขียวอ่อน **ดอก** สีเขียวอมเหลืองหรือแดง กลีบหนา ดอกเพศผู้เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5–1.8 ซม. ก้านดอกยาว 0.5–1.3 ซม. ดอกเพศเมียเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5–1 ซม. ก้านดอกยาว 3 มม. ขยายในผลได้ถึง 1.4 ซม. กลีบเลี้ยงกลีบเล็กยาว 2–4 มม. กลีบใหญ่ยาว 2.5–5.5 ซม. เรียวแคบกว่าเล็กน้อย ยอดเกสรเพศเมียยาวประมาณ 1.2 มม. บานออกตามแนวระนาบ ม้วนงอ **ผล** รีกว้างเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1–1.5 ซม. เกลี้ยง สีขาว เมล็ดยาว 7–8 มม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายในอินเดีย ศรีลังกา จีน ภูมิภาคอินโดจีน และมาเลเซีย

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามชายป่าที่โล่ง

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

มะยมใบพาย

Breynia spatulifolia (Beille) Welzen & Pruesapan

ชื่อทั่วไป

มะยมใบพาย

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Breynia spatulifolia (Beille) Welzen & Pruesapan

วงศ์

Phyllanthaceae

ชื่อพ้อง

Sauropus spatulifolius Beille

ชื่อท้องถิ่น

มะยมใบพาย (ทั่วไป); อะจีเจ้า (จีน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเป็นพืชปลูก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ไม่ผลัดใบ สูง 10–40 ซม. ลำต้นมีขน **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด โค้งลง มีหูใบ แผ่นใบรูปขอบขนานแกมไข่กลับ กว้าง 2.2–3.8 ซม. ยาว 7.6–13 ซม. โคนใบรูปสอบ **ดอก** แยกเพศ ออกเป็นกระจุก หรือแบบช่อกระจุก ตามลำต้น หรือกิ่งแก่ ก้านช่อดอกสั้น มีใบประดับจำนวนมาก ดอกเพศผู้ มีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ สีแดง หรือม่วง กว้าง 2–3 มม. ยาว 1.5 มม. ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศเมีย คล้ายดอกเพศผู้แต่ไม่มีจานรองดอก

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

เวียดนาม

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบสดคั้นน้ำดื่ม รักษาอาการร้อนในและลิ้นเป็นฝ้า หรือต้มรับประทานรักษาริดสีดวง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

สะเลียมหอม

Breynia thorelii (Beille) Welzen & Pruesapan

ชื่อทั่วไป

สะเลียมหอม

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Breynia thorelii (Beille) Welzen & Pruesapan

วงศ์

Phyllanthaceae

ชื่อพ้อง

Sauropus thorelii Beille

ชื่อท้องถิ่น

ไค้ขม (ภาคเหนือ); สะเลียมหอม (แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบเป็นพืชปลูก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูงถึง 1.5 เมตร ผิวเกลี้ยง กิ่งอ่อนมีสันตามยาว 2–4 สัน หูใบรูปสามเหลี่ยม กว้าง 0.5–1.2 มม. ยาว 1.5–2.5 มม. **ใบ** เดี่ยว รูปไข่ กว้าง 1.2–2.2 ซม. ยาว 2.6–10 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือเป็นติ่งหนามสั้น เส้นใบเด่นชัดทั้งสองด้าน มีกลิ่นหอม **ดอก** แยกเพศ ออกเป็นช่อแบบกระจะตามลำต้น ดอกทั้งสองเพศอยู่บนช่อเดียวกัน สีแดงเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลาง 6–7.5 มม. **ผล** กว้าง 4 มม. ยาว 7 มม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ลาว

นิเวศวิทยา

เป็นพืชปลูก

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ดอก บดเป็นผงละลายน้ำดื่มบำรุงหัวใจ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

มะกา

Bridelia ovata Decne.

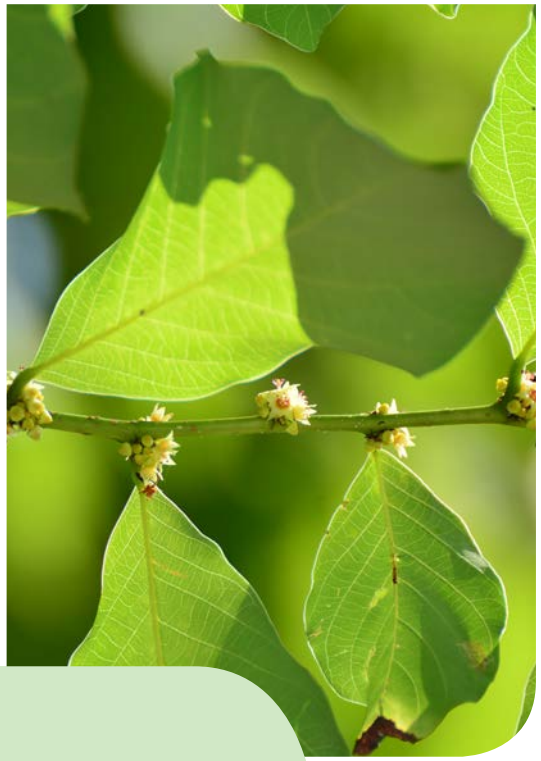

ชื่อทั่วไป

มะกา

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bridelia ovata Decne.

วงศ์

Phyllanthaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กอง (ภาคเหนือ); ก้องแกบ (เชียงใหม่); ขี้เหล้า มาดกา (ขอนแก่น); ซำซา (เลย); มะกา (ทั่วไป); มัดกา, มาดกา (หนองคาย); ส่าเหล้า, สิวาลา (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 8 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ แผ่นใบรูปรี กว้าง 2–8 ซม. ยาว 5–18 ซม. ไม่มีขนทั้งสองด้าน **ดอก** แยกเพศ ออกเป็นกลุ่ม ช่อดอกทรงกลม ประกอบด้วยดอกประมาณ 1 หรือ มากกว่า 20 ดอก ดอกเพศผู้เส้นผ่านศูนย์กลาง 3–5 มม. มีก้านดอกสั้น ๆ ดอกเพศเมียเส้นผ่านศูนย์กลาง 4–6 มม. ไม่มีก้านดอก **ผล** ค่อนข้างกลม ขนาด 0.5–1 ซม. สีม่วงอมเขียว มี 2 พู ด้านบนยุบลง

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พม่า ไทย หมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา

พบบริเวณชายทะเล ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบ ต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่นเช่น ฝักคูน ใบมะกา ยาดำ (ทำจากยางไม้) ดื่มเป็นยาระบาย

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

ราชดัด

Brucea javanica (L.) Merr.

ชื่อทั่วไป

ราชดัด

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Brucea javanica (L.) Merr.

วงศ์

Simaroubaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กะดัด (ภาคใต้); กาจับหลัก (เชียงใหม่); ฉะดัด (ภาคใต้); ดีคน (ภาคกลาง); เท้ายายม่อมน้อย (ภาคเหนือ); พญาดาบหัก (ตราด); เพียะฟาน (นครราชสีมา); มะขี้เหา, มะดีควาย (ภาคเหนือ); มะลาคา (มลายู–ปัตตานี); ยาแก้ฮากขม (เชียงใหม่); ราชดัด (ภาคกลาง)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงถึง 10 เมตร **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 3–15 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ถึงรูปใบหอกแกมรูปไข่ กว้าง 1.5–5 ซม. ยาว 3.5–11 ซม. **ดอก** แยกเพศ ออกเป็นช่อ ยาว 7–60 ซม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ กว้าง 0.5–1 มม. ยาว 1–2 มม. สีเขียวอ่อน ถึงเขียวแกมแดงหรือม่วง เกสรเพศผู้มี 4 อัน **ผล** แบบเมล็ดเดียวแข็ง ยาว 4–7 มม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย จีน และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิเวศวิทยา

ป่าเบญจพรรณ ป่าโปร่ง และในพื้นที่ค่อนข้างโล่งในป่าเต็งรัง

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ราก ฝนผสมเหล้าทาแก้พิษงู พิษกิ้งกือ; ผล คั่วกับเหล้า (สตุ) ต้มน้ำดื่ม บำรุงน้ำดี

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

ราชาวดีป่า

Buddleja asiatica Lour.

ชื่อทั่วไป

ราชวดีป่า

ชื่อสามัญ

Asian butterfly bush, White butterfly bush, Winter lilac

ชื่อวิทยาศาสตร์

Buddleja asiatica Lour.

วงศ์

Scrophulariaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

เกี๊ยงพาไหล (เชียงใหม่); ไคร้บก (ภาคเหนือ); ไคร้หางหมา (เชียงใหม่); งวงช้าง (ชัยภูมิ); ดอกด้ายน้ำ (เชียงใหม่, แม่ฮ่องสอน); ดอกด้ายหางหมา (เชียงใหม่, ลำปาง); ดอกถ่าน (เลย); ดอกฟู (เชียงใหม่); ดอกแม่ม่าย (กาญจนบุรี); ปวกน้ำ (เชียงราย); ปุนปุ๊ก (เงี้ยว–แม่ฮ่องสอน); พู่จี่บอย (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); โพหนองปี๊ (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); ฟอน (เลย); มะหาดน้ำ (เชียงใหม่); แม่ม่าย (กาญจนบุรี); ราชาวดีป่า, หญ้าน้ำแป้ง, หัวเถื่อน (เชียงใหม่)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม กิ่งโปร่ง สูงได้ถึง 5 เมตร **ใบ** เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปหอกแคบ กว้าง 1–3 ซม. ยาว 10–20 ซม. ปลายใบแหลมยาว ขอบใบหยัก ท้องใบมีขน **ดอก** สีขาว ออกเป็นช่อยาว จากซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อยาว 10–15 ซม. ดอกย่อยมีจำนวนมาก กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน กลีบดอกเป็นหลอดขนาดเล็ก ยาว 0.4–0.8 ซม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก เกสรเพศผู้ 4 อัน

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย เนปาล บังกลาเทศ พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จีน ฮ่องกง ไต้หวัน

นิเวศวิทยา

ขึ้นตามที่โล่งชายป่า ป่ารุ่นสอง ริมแม่น้ำลำธาร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

แก่น ต้มน้ำดื่มบำรุงไต

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำกิ่ง

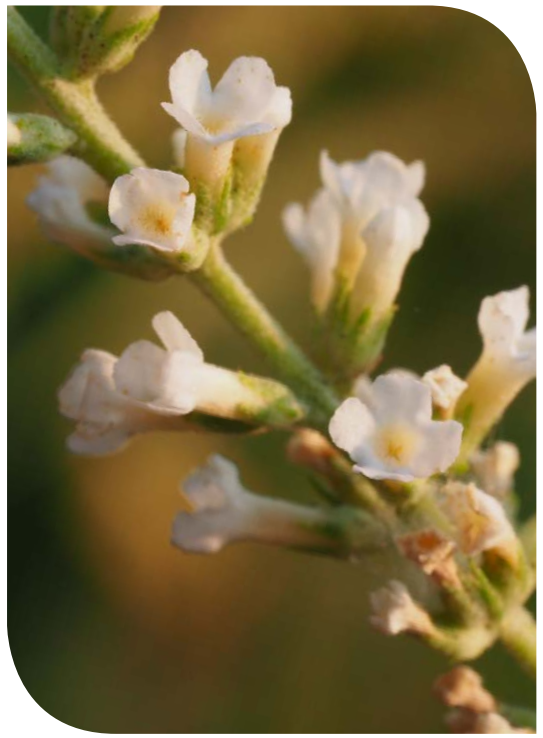

ช้าเรือด

Caesalpinia mimosoides Lam.

ชื่อทั่วไป

ช้าเรือด

ชื่อสามัญ

–

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caesalpinia mimosoides Lam.

วงศ์

Fabaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

ช้าเรือด (ทั่วไป); ทะเน้าซอง (ภาคเหนือ); ผักกาดหญ้า (ปราจีนบุรี); ผักขะยา (นครพนม); ผักคายา (เลย); ผักปู่ย่า, หนามปู่ย่า (ภาคเหนือ)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อยลำต้นตั้งตรงหรือพันกับไม้อื่น สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นมีหนามแหลมจำนวนมาก **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนกออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ก้านใบยาว 25-30 ซม. ใบมี 10-30 คู่ ก้านใบสีแดง มีหนามแหลมตามกิ่งก้านทั่วไป ใบย่อยกลมมนขนาดกว้างประมาณ 4 มม. **ดอก** ออกเป็นช่อยาว 20-40 ซม. กลีบดอกสีเหลือง ยาว 1.2-2 ซม. กว้าง 1-1.8 ซม. **ผล** เป็นฝักบวมพอง มีหนามเล็กๆ ภายในมีเมล็ด 2 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบในประเทศอินเดีย พม่า จีนตอนใต้ และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา

ป่าละเมาะ ป่าผสม และป่าดงดิบบนเขาสูง

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบอ่อน ตากแห้ง บด รับประทานรักษาอาการหน้ามืด ช่วยการไหลเวียนของเลือด

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

ฝาง

Caesalpinia sappan L.

ชื่อทั่วไป

ฝาง

ชื่อสามัญ

Sappan tree

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caesalpinia sappan L.

วงศ์

Fabaceae

ชื่อพ้อง

Biancaea sappan (L.) Tod.

ชื่อท้องถิ่น

ง้าย (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); ฝาง (ทั่วไป); ฝางส้ม (กาญจนบุรี)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตกเฉียงใต้ และภาคใต้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มกึ่งเลื้อยขนาดใหญ่ แตกกิ่งต่ำ สูงได้ถึง 10 เมตร ลำต้นมีหนามหนาโค้ง หูใบขนาดเล็กร่วงเร็ว **ใบ** เป็นใบประกอบ ใบประกอบย่อยมี 8–18 คู่ แกนกลางใบประกอบยาว 15–40 ซม. ใบย่อยมี 6–20 คู่ รูปขอบขนาน ยาว 1–2 ซม. ปลายกลม เว้าตื้น โคนเบี้ยว เกือบไร้ก้าน ช่อดอกแบบช่อกระจะ ยาว 15–30 ซม. มีหนามใบประดับรูปใบหอก ยาวประมาณ 6 มม. **ดอก** ยาวประมาณ 1.8 ซม. ก้านดอกยาว 1.5–2 ซม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงกลีบล่างโค้ง ใหญ่กว่ากลีบอื่น ดอกสีเหลือง กลีบกลางมีก้านกลีบ ขนาดเล็ก เกสรเพศผู้ยาวประมาณ 1.2 ซม. ก้านชูอับเรณูมีขน รังไข่มีขน **ผล** เป็นฝักแบน แข็ง รูปขอบขนาน กว้างเป็นเหลี่ยม ช่วงปลายมีจะงอย ยาว 7–12 ซม. มี 2–4 รูปรี แบน ยาวประมาณ 1.8 ซม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พบขึ้นกระจายในอินเดีย ศรีลังกา จีน พม่า ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมาเลเซีย

นิเวศวิทยา

พบขึ้นตามป่าโปร่ง ป่าเบญจพรรณ หรือบนเขาหินปูน ออกดอกเดือนมิถุนายน–ธันวาคม ติดผลเดือนธันวาคม–พฤษภาคม

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

แก่น ต้ม บำรุงเลือด; เข้ายากับสมุนไพรชนิดอื่นใน**ตำรับยาน้ำสมุนไพรขมิ้นชัน–ว่านชักมดลูก**

การขยายพันธุ์

ตอนกิ่ง เพาะเมล็ด

กัญชา

Cannabis sativa L.

ชื่อทั่วไป

กัญชา

ชื่อสามัญ

Hemp, Marijuana

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cannabis sativa L.

วงศ์

Cannabaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กัญชง, กัญชา, กัญชาจีน (ทั่วไป); คุนเช้า (จีน); ปาง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน); ยานอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบปลูกมากตามแนวเขาทางภาคเหนือ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง สูงได้ถึง 2 เมตร มีขนสีเขียวอมเทาและไม่ค่อยแตกสาขา **ใบ** เป็นใบเดี่ยว รูปฝ่ามือ เรียงสลับ ขอบใบเว้าลึกจนถึงจุดโคนใบเป็น 5-7 แฉก แต่ละแฉกรูปยาวรี กว้าง 0.3-1.5 ซม. ยาว 6-10 ซม. โคนและปลายสอบ ขอบจักฟันเลื่อย แผ่นใบด้านบนสีเข้มกว่าด้านล่าง **ดอก** แยกเพศ อยู่ต่างต้น ออกเป็นช่อตามง่ามใบและปลายยอด ช่อดอกและใบของต้นเพศผู้จัดเรียงตัวกันห่างๆ ดอกเพศเมียมีกลีบเลี้ยงหุ้ม **ผล** เป็นผลแห้งเมล็ดล่อน เล็ก เรียบ สีน้ำตาล

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

มีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชีย และมีการกระจายพันธุ์ในอัฟกานิสถาน ทวีปแอฟริกาเขตร้อน ทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือและใต้ และฮาวาย

นิเวศวิทยา

ดินร่วนซุย และมีความอุดมสมบูรณ์

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

ใบ อัดให้แน่นในขวด ดองในเหล้า 7-15 วัน ดื่มรักษาโรคพาร์กินสัน; ช่อดอกอ่อน ซึ่งมียางเหนียว นำมาสกัดกับน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น รับประทานรักษามะเร็ง

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด

โคกกระออม

Cardiospermum halicacabum L.

ชื่อทั่วไป

โคกกระออม

ชื่อสามัญ

Balloon vine, Heart pea

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cardiospermum halicacabum L.

วงศ์

Sapindaceae

ชื่อพ้อง

–

ชื่อท้องถิ่น

กะคอม, โคกกระออม (ภาคกลาง); โพออม (ปัตตานี); ลูบลีบเครือ (ภาคเหนือ); วีวี่ (ปราจีนบุรี)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาล้มลุก ลำต้นแตกกิ่งจำนวนมาก ยาว 1–3 เมตร **ใบ** เป็นใบประกอบแบบขนนกเรียงสลับ มีใบย่อย 3 ใบ ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นหยักลึกและมีมือเกาะสั้น ๆ ใบย่อยกว้าง 1.5–2.5 ซม. และยาวประมาณ 5–12 ซม. **ดอก** ออกเป็นช่อ 3–4 ดอก ตามง่ามใบ ขนาดเล็กสีขาว มีกลีบดอก 4–5 กลีบ **ผล** มีลักษณะคล้ายกับถุงลมเป็นเยื่อบางๆ ลักษณะของผลเป็นรูปสามเหลี่ยม มี พู 3 พู เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีดำ เมล็ดขนาดเล็ก 1–3 เมล็ด

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

ถิ่นกำเนิดอเมริกาเขตร้อน และแพร่กระจายเป็นวัชพืชไปทั่วโลก

นิเวศวิทยา

ป่าเบญจพรรณ และชายป่า

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เถา ต้มน้ำดื่มแก้ดีซ่าน โรคไวรัสตับ

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด ปักชำ

กระโดน

Careya arborea Roxb.

ชื่อทั่วไป

กระโดน

ชื่อสามัญ

Wild guava

ชื่อวิทยาศาสตร์

Careya arborea Roxb.

วงศ์

Lecythidaceae

ชื่อพ้อง

Careya sphaerica Roxb.

ชื่อท้องถิ่น

กะนอล (เขมร); กระโดน (ภาคกลาง, ภาคใต้); ขุย (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); แซงจิแหน่ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); ปุย (ภาคเหนือ, ภาคใต้); ปุยกระโดน (ภาคใต้); ปุยขาว, ผ้าฮาด (ภาคเหนือ); พุย (ละว้า–เชียงใหม่); เส่เจ๊อะบะ (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); หูกวาง (จันทบุรี)

แหล่งที่พบในประเทศไทย

พบได้ทั่วทุกภาค

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงได้ถึง 30 เมตร แตกกิ่งต่ำ กิ่งอ่อนเป็นเหลี่ยม หูใบขนาดเล็ก ร่วงเร็ว **ใบ**เรียงเวียน รูปไข่กลับกว้าง ยาว 20–30 ซม. ขอบจักฟันเลื่อย เส้นแขนงใบเรียงจรดกันใกล้ขอบใบ ก้านใบคล้ายเป็นครีบ ยาว 1–3 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจะ ตั้งขึ้น ออกที่ปลายกิ่งพร้อมผลิใบอ่อน ใบประดับ 3 ใบ **ดอก** ไร้ก้าน กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เชื่อมติดกันประมาณกึ่งหนึ่ง เรียงซ้อนเหลื่อม ยาว 2–2.5 ซม. กลีบดอกสีขาวอมเขียวขอบสีชมพู มี 4 กลีบ รูปขอบขนาน ยาว 4–6 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันประมาณ 1 ซม. สีขาวหรืออมแดง วงนอกยาวกว่าวงด้านใน วงในเป็นหมัน ก้านชูอับเรณูยาว 2–4.5 ซม. จานฐานดอกรูปวงแหวน รังไข่ใต้วงกลีบ มี 4–5 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว **ผล** สดมีหลายเมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลาง 5–8 ซม. ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดจำนวนมาก รูปขอบขนานแบน ยาวประมาณ 1 ซม.

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

อินเดีย อัฟกานิสถาน ศรีลังกา พม่า ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ความสูงถึงประมาณ 1,000 เมตร

สรรพคุณจากปราชญ์พื้นบ้าน

เปลือกต้น ใช้ถู ทา หรือพัน รักษาโรคน้ำกัดเท้า

การขยายพันธุ์

เพาะเมล็ด